

PROCES VYSTAVĚNÍ KOSTELA NEPOSKVRNĚNÉHO POČETÍ PANNY MARIE A USTANOVENÍ SAMOSTATNÉ DUCHOVNÍ SPRÁVY V RADVANICÍCH

ÚVOD

Tento rukopis v elektronické formě popisuje základní nástin vzniku samostatné duchovní správy v Radvanicích v letech 1903–1908 (dnes Římskokatolická farnost Ostrava-Radvanice) a výstavby kostela Neposkvrněného početí Panny Marie v letech 1904–1907, a doplňuje tak informace z náboženského vývoje obce Radvanice¹ v rámci končícího tzv. dlouhého 19. století.

V době geneze nové radvanické farnosti a během procesu vyřazení z duchovní správy v Polské Ostravě² se Radvanice postupně staly průmyslovým předměstím vyžadujícím vlastní sakrální objekt pro potřebu nově přistěhovalých obyvatel katolického vyznání především z Haliče. V roce 1908, ve kterém byl v Radvanicích instalován první duchovní správce P. Ferdinand Stibor, patřila farnost v rámci církevní správy ke karvinskému děkanátu³ a vratislavské diecézi.⁴ V současné době radvanická farnost náleží již ostravskému děkanátu⁵ a ostravsko-opavské diecézi.⁶

Zájemci z řad místních věřících, obyvatel Ostravy či badatelů tak mají možnost nahlédnout do důležité etapy radvanických dějin na přelomu 19. a 20. století. Pramennou základnou se stal Archiv města Ostravy⁷ a zde uložené fondy archivu obce Radvanice⁸ a římskokatolického farního úřadu v Radvanicích.⁹

Mgr. Pavel Březinský, Ostrava 2015.

---

¹ Obec Radvanice je součástí města Ostravy od roku 1941.

² Název Polská Ostrava byl v roce 1919 nařízením ministerstva vnitra a ministerstva financí změněn na Slezskou Ostravu.

³ Děkanát Karviná (pod tehdejšími názvy arcikněžství) vznikl v roce 1769.

⁴ V roce 1930 byla vratislavská diecéze povýšena na arcidiecézi. V letech 1947–1977 spadaly Radvanice pod církevní správu Apoštolské administratury v Českém Těšíně a v roce 1977 bylo území bývalé administratury spolu s Radvanicemi přiřčeno k území olomoucké arcidiecéze.

⁵ Ostrava byla sídlem děkanátu pravděpodobně v letech 1553–1723. Ke zřízení děkanského úřadu v Moravské Ostravě došlo v roce 1907.

⁶ Diecéze ostravsko-opavská byla zřízena v roce 1996.

⁷ Archiv města Ostravy (= AMO).

⁸ AMO, Archiv obce Radvanice 1870–1941 (1945).

⁹ AMO, Římskokatolický farní úřad v Radvanicích 1902–1958.

RADVANICE SOUČÁSTÍ FARNOSTI POLSKÁ OSTRAVA A STAVBA KOSTELA

Duchovní počátky obce Radvanice začínají církevně správní náležitostí k farnosti v Orlové. Tehdy k ní náležela i Polská Ostrava, která měla již od 15. století dřevěný svatostánek, filiální kostel kláštera v Orlové. Farnost polskoostravská¹⁰ vznikla pravděpodobně kolem roku 1560.¹¹ V roce 1783 byl postaven v Polské Ostravě nový zděný kostel sv. Josefa a z původního kostela sv. Jiří se po zbourání věže stala obecná škola. Počet obyvatel se v Radvanicích od konce 19. století rapidně zvyšoval v souvislosti s růstem průmyslové aglomerace ostravské oblasti. Kolem roku 1900 žilo v obci 90 % katolíků, kteří museli docházet do kostela v Polské Ostravě. Ten byl ale poškozen důlními vlivy a řešením měla být nákladná rekonstrukce, nebo jeho úplné uzavření.

Jak narůstal počet obyvatel, vzrůstala neochota přispívat na opravu chrámu v sousední Polské Ostravě s pocitem, že by radvaničtí obyvatelé mohli mít vlastní kostel. Radvanice doposud neměly téměř žádný církevní objekt. Pouze v radvanické osadě Lipině stávala kaple, jejíž zvony doprovázely o srpnovém svátku Nanebevzetí Panny Marie poutníky po Těšínské ulici do Frýdku.¹² Tyto zmíněné argumenty vedly obec Radvanice v roce 1899 k myšlence postavení vlastního kostela. Obecní zastupitelstvo se ale zaleklo velkých nákladů na stavbu kostela, a proto dne 30. července 1899 obecní výbor rozhodl postavit vedle hřbitova namísto kostela kapli. Naproti tomu úřední komise v roce 1901 doporučila postavit kostel s farou.

Výsledkem rozhodnutí shromáždění obecního výboru ze dne 14. března 1902 bylo přistoupení ke stavbě kostela a fary, ovšem za podmínky, pokud Radvanice získají povolení ke zřízení samostatné duchovní správy. Dne 5. srpna 1902 bylo ve věci nového kostela a zřízení samostatné farnosti výborem usneseno, že se může ihned začít stavět, pokud bude okamžitě vyřízeno úřední povolení a kostel i s farou vzniknou na pozemcích u hřbitova. Pro nový církevní objekt byl vybrán pozemek na návrší paní Karolíny Tisovské, provdané

---

¹⁰ Občané Radvanic a Lipiny byli povinni odvádět polskoostravské farnosti desátky, zvané tacmo. Podle záznamu z roku 1667 se měly desátky skládat „z obilného a stolovného“. Tento dokument podepsali polskoostravský fojt Jan Stoklasa, fojt z Kunčiček Jakub Kubátek, muglinovský fojt Eliáš Smůla a radvanický fojt Jan Liška. Později roku 1674 vyhotovila tehdejší majitelka polskoostravského panství výměr, ve kterém přesně nařizovala, čeho mají kolik chalupníci a rolníci ročně odvádět.

¹¹ Polskoostravskou farnost tvořily v době jejího vzniku tyto obce: Bartovice, Horní Datyně, Hrušov, Kunčice nad Ostravicí, Kunčičky, Michálkovice, Muglinov, Rakovec, Radvanice s Lipinou a Vratimov.

¹² Tato kaple byla postavena v roce 1846 a jejím patronem byl sv. Jan Nepomucký. Kaple stávala na cestě z kolonie Pod kaplí na jámu Ludvík. V její blízkosti se nacházela lesní studánka, ale okolní les byl v roce 1936 vykácen a zátíší se proměnilo v nehezkou bažinu. Večerní pobožnosti se zde konaly i za první světové války s prosbami za ukončení útrap. Na konci války pobožnosti ustaly a rodina Bolků, která se o kapli starala, péči ukončila v roce 1917. Na frýdeckou pouť se po válce již jezdilo vlakem a kaple začala postupně chátrat. I přes fakt, že byla zapsána mezi kulturní památky, došlo k jejímu zbourání.

Golatové, na kterém v roce 1898 vznikl hřbitov.¹³ Taktéž byly předloženy nákresy kostela, které byly jednohlasně schváleny. Projekt kostela vypracoval roku 1902 Bohumil Židlický. Ten se inspiroval samotnou stavbou kostela v sousedních Michálkovicích, který byl tehdy těsně před dokončením. Bylo rozhodnuto, že se plány kostela mají předložit ke schválení na císařsko-královské okresní hejtmanství ve Fryštátě (dnes město Karviná). Dále obecní výbor rozhodl a schválil uskutečnění sbírky na stavbu kostela. Zbývající část nákladů si měly Radvanice zapůjčit. Obec se usnesla na předání pozemků budoucí farní římskokatolické obci a Radvanice měly hradit náklady spojené s provozem farnosti. Takto byly předloženy podmínky, které měly platit před započítím stavby chrámu. Vyhláška byla doplněna, posléze schválena a připravena ke zveřejnění. K tomu mělo dojít po písemném povolení farního úřadu v Polské Ostravě. Ten měl totiž schválit vyfaření Radvanic.

Ještě v roce 1904 bylo podotknuto, že by se mělo začít s výstavbou základů kostela, a proto byla vypsána výzva k podání architektonických návrhů kostela do 30. srpna 1904.¹⁴ Po souhlasu ke zřízení farnosti se konalo dne 2. září 1904 posuzování jednotlivých návrhů. Ze šesti nabídek byl vybrán návrh stavitelů E. Vojtka a K. Rossmanna z Polské Ostravy v ceně 94 000 korun. Starosta František Pastrňák navrhl, aby bylo započato s hledáním vhodného místa pro kostel. Jednohlasně byl přijat návrh s označením místa u silnice. Pozemek pro kostel, faru a farní zahradu měl být odkoupen od Antonína Golata v ceně devět korun (korunová měna 1892–1918) za jeden sáh (slezský sáh – 1,735 m) z předního pole a tři koruny za jeden sáh ze zadního pole.

Obec pověřila architekta Felixe Neumanna¹⁵ z Moravské Ostravy dozorem nad stavbou kostela. Za tento dohled Neumann dostal odměnu 1 200 korun. Neumann při projednávání stavby upravoval návrhy Židlického a vypracoval detailní plány (viz níže). Byla sestavena také pětičlenná komise ze zástupců obce.¹⁶ Na stavbu přispěl vratislavský biskup Georg von Kopp (10 000 korun), opavská zemská vláda (8 000 korun) a polskoostravský farář Jan Bitta (2 000 korun). Pravděpodobné náklady¹⁷ byly dosti vysoké. Z tohoto důvodu hledala obec

---

¹³ Tento pozemek byl odkoupen v roce 1898. Do té doby se pohřbívalo ve Slezské Ostravě.

¹⁴ Inzeráty k zadání stavby do místních časopisů měli obstarat starosta Antonín Golat a pan Bedřich Hlavač.

¹⁵ Stavitel a architekt Felix Neumann (1860–1942) vystudoval Vysokou školu technickou ve Vídni a Berlíně. V roce 1889 si otevřel v Ostravě vlastní kancelář. Činnost Felixe Neumanna zahrnuje vývoj od pozdního historismu až po pozdní fáze secese. Orientoval se především na centrum Moravské Ostravy. Mezi jeho stavby je třeba jmenovat Německý dům (zbořen), evangelickou faru na Husově náměstí nebo ředitelství Vítkovických kamenouhelných dolů na Smetanově náměstí.

¹⁶ V čele se starostou Františkem Pastrňákem. Dále dohlíželi Antonín Bajger, Antonín Golat, Jindřich Hlaváč a Antonín Botur.

¹⁷ Celkový náklad: koupený pozemek na stavbu kostela (5 157 korun), samotná stavba (96 340 korun), pozemek pro faru (4 500 korun), stavba fary (24 000 korun), interiér kostela (20 000 korun), ostatní náklady (35 000 korun). Celkem náklad činil 184 997 korun.

další přispěvatele. Jedním z nich se stal hrabě Wilczek nebo ředitelství Severní dráhy Ferdinandovy. Přípisem Ostravské báňské akciové společnosti (v minulosti kníže Salm v Polské Ostravě) bylo přispěno na stavbu kostela celkem 2 000 korun. V okolních obcích se také měly konat sbírky na kostel, a to na základě návrhu obecního výboru.¹⁸

Bylo rozhodnuto nechat pozemek na stavbu chrámu přeměřit, aby pan Antonín Golat mohl užívat své pole. Kromě toho byla připravována kupní smlouva. Stavitel Rossmann předložil obecnímu výboru nákresy, které by se týkaly změn při stavbě kostela. Načež pan Antonín Sobotik a pan Antonín Botur sdělili, že již byli o změnách informováni stavitelem Neumannem a předložené změny již schválili.¹⁹

Starosta Pastrňák předložil výnos císařsko-královského okresního hejtmanství ve Frýdku ze dne 12. dubna 1905, který povoloval postavení kostela a fary v Radvanicích. Vyslovil taktéž nutnost ustanovení dne posvěcení základního kamene pro kostel.²⁰ V tomto období byly objednány tři zvony u Arnošta Diepolda z Prahy z důvodu nižších nákladů jejich instalování do rozestavěného kostela. Dne 12. července 1905 bylo sjednáno zhotovení zvonů s přítomným Arnoštem Diepoldem.²¹ Na žádost architekta Felixe Neumanna ze dne 10. října 1905 se povolilo rozšíření zvonice chrámu. Dalším krokem bylo vysvěcení kostela, které se uskutečnilo dne 14. června 1907. Vratislavský biskup a kardinál Georg von Kopp stanovil do budoucna slavení posvěcení chrámu na neděli po 15. říjnu. Tohoto slavnostního dne se zúčastnilo představenstvo obce včetně starosty Antonína Golata. *„Nejdp. kardinál slíbil při příležitosti svěcení kostela a sv. biřmování obecnímu zastupitelstvu zdejšímu, že věnuje kostelu varhany. Varhany v ceně asi 8 000 korun budou objednány u české firmy: Tuček v Kutné Hoře. Dříve již daroval veled. pán kardinál 10 000 korun na zřízení samostatné duchovní správy v Radvanicích.“*²²

EXTERIÉR A INTERIÉR RADVANICKÉHO KOSTELA

Objekt chrámu je zbudován v eklektickém stylu s motivy české neorenesance. Byl postaven z betonu obloženého pálenými cihlami, které byly omítnuty cementovou omítkou. Jedná se o trojlodní kostel, který pojme až 1 500 lidí. Ke vstupní bráně vede osm žulových

¹⁸ Obecní výbor uvolnil 250 korun na rozšíření konstrukce zvonice.

¹⁹ Ze změn můžeme jmenovat například zvýšení střední lodě na 13 m a boční lodě měly mít výšku 6,65 m. Dřevěný strop nad středními bočními loděmi měl být nahrazen rabicovým.

²⁰ Byl přijat návrh s datem 21. května 1905 ve tři hodiny odpoledne. K tomuto účelu byl zřízen speciální výbor.

²¹ Celková cena za zvony byla stanovena na 6 665 korun s dodáním do stanice v Moravské Ostravě. Finanční obnos za dovoz z nádraží ke kostelu měla zaplatit obec. Dodavatel se za zvony zaručil na dobu tří let ode dne pověšení.

²² *Ostravský kraj*, č. 51, 29. 6. 1907.

schodů. V roce 1905 dodal pražský zvonař Diepold tři zvony o celkové hmotnosti 1 300 kg. Největší zvon byl ozdoben obrazem Panny Marie, prostřední sv. Josefem a nejmenší sv. Hedvikou, jejímž hlavním úkolem byla prosba za ochranu Slezanů. Dne 28. ledna 1906 se konalo svěcení zvonů. Věžní hodiny byly dodány hodinářským závodem Rudolfa Roblika z Moravské Ostravy.

Jak uvádí dochované prameny, původně bylo v kostele oltářů pět. Nyní se zde nachází čtyři funkční oltáře. Hlavní oltář za celkovou částku 3 000 korun dodal pozlacovač, ozdobník a malíř Ondřej Pudlo z Místku v létě 1906. Byla zde umístěna socha Neposkvrněného početí Panny Marie a po stranách se nacházely sochy sv. Josefa a sv. Hedviky. V tomto oltáři byly uloženy ostatky sv. Amanda a Redempta. Tabernákulum bylo dřevěné s dvířky na zámek. Nacházel se na něm dřevěný kříž a dva adorující andělé. Na dvířkách byl umístěn Beránek na Písmu.

V lodi na epištolní straně (vpravo) byl umístěn oltář sv. Prokopa a na bocích se nalézaly sochy sv. Barbory a sv. Floriána. Tento oltář byl vystavěn na přání čtyř místních horníků.²³ Boční loď na evangelijní straně (vlevo) ukrývala oltář Nejsvětějšího srdce Páně. Na bocích oltáře se nalézaly sochy sv. Františka Serafinského a sv. Antonína Paduánského. Přenosný oltář pro slavnost Božího těla se dodnes nachází v zadní části boční lodě na evangelijní straně. V tomto prostoru pod velkou věží je kaple s dodnes dochovaným oltářem se sochou Panny Marie a Kristem sňatým z kříže. V současné době se zde umísťuje Boží hrob. Ve vánočním období je tato kaple využívána k rozmístění betlému. Křížovou cestu zhotovil Josef Krejčík z Prahy. Krejčíkův umělecký závod vyráběl sochy a prováděl řezbářské práce. Malířská výzdoba kostela byla provedena v roce 1908. Provedl ji kostelní malíř a pozlacovač Arvin Bubeník.²⁴ Jeho nástěnné malby byly za druhé světové války zničeny a po válce zamalovány. Dodnes se dochovaly pouze dvě nástěnné malby z roku 1946. První nástěnná malba se nachází v oblouku nad presbytářem. Zde je zobrazení svatých tzv. Českého nebe. V oblouku v zadní části hlavní lodě je vlevo namalováno panorama s částí Radvanic, ve které se nachází katolický kostel. Uprostřed této nástěnné malby se nachází vyobrazení Panny Marie Svatohostýnské a v pravé části panorama průmyslové Ostravy.

---

²³ Žádost byla obecnímu výboru zaslána 24. listopadu 1906 a jednalo se o tyto horníky: C. Botur, J. Zeman, F. Kopecký, A. Kuča.

²⁴ Bubeníkův ateliér pro uměleckou kostelní malbu měl sídlo v Olomouci a v Linci. Tento umělec prováděl kostelní malby, výzdoby oltářů, kazetek, soch či křtitelnic. Tvořil oltářní obrazy nebo křížové cesty.

Varhany, které doprovázely bohoslužby v první polovině 20. století, postavila firma K. Neusser z Nového Jičína.²⁵ Strop byl železobetonový a v presbytáři vymalovaný.²⁶

ZŘÍZENÍ SAMOSTATNÉ DUCHOVNÍ SPRÁVY

Samostatná římskokatolická farnost v Radvanicích, zahrnující i obec Lipinu, byla dne 30. července 1903 schválena císařsko-královským ministerstvem osvěty a vyučování. Souhlas vyslovil 25. září 1903 též biskupský Generální vikariát v Těšíně. Dne 10. prosince 1903 byl vydán výnos císařsko-královského okresního hejtmantství ve Fryštátě, ve kterém bylo rozhodnuto o konání služeb božích v budoucím kostele podle všeobecných potřeb obyvatelstva. Obec však připomínala potřebu školy v Radvanicích a přednost její výstavby, což mělo znamenat protahování příprav k realizaci vybudování kostela. Situace přála místním věřícím a dne 14. července 1904 předložil starosta výnos císařsko-královské zemské vlády v Opavě, ve kterém bylo sděleno, že námitky proti stavebnímu místu pro kostel se nevyskytly, a proto dává schválení k samotné stavbě. Stavební fond ve spořitelně v Moravské Ostravě se měl převést na stavební kostelní fond a pozemek pro kostel byl vznikající radvanické farnosti předán do držby dne 14. prosince 1906. Tímto aktem uznala radvanická obec vlastnické právo farního kostela.

Kromě toho obecní výbor projednal schválení upraveného návrhu ve věci vyfaření radvanické obce s Lipinou z polskoostravské farnosti a vykonal kontrolu vkladní listiny v této záležitosti. Tuto důležitou schůzi zahájil a vedl starosta František Pastrňák. Po důkladné poradě se obecní výbor usnesl, že veškeré upravené návrhy zástupci politické radvanické obce i budoucí duchovní obce schvalují. Na základě usnesení obecní rady týkající se vyfaření obce se Radvanice také zavázaly k tomu, že opatří a budou opatrovat kostelní zařízení. Obec měla rovněž hradit náklady potřeb farnosti. Dotační kapitál činil 35 000 korun a roční příspěvek od obce byl 1 400 korun. Zavázala se přispívat i na plat pro pomocného kněze, pokud by byl do farnosti dosazen, a na vedení kancelářských výloh katolické matriky. V případě zvýšení příspěvků pro farnost by obec kapitál skládala i pomocí splátek. Služby varhaníka a zvoníka měly být bezplatné. Místní hřbitov měl podle usnesení zůstat ve vlastnictví politické obce.

---

²⁵ Jednalo se o dvoumanuálový nástroj s asi 1302 píšťalami. Kolaudace varhan se konala 2. června 1908, kdy byl nový nástroj vyzkoušen přítomnou zkušební komisí. Ta se vyslovila, že všechny rejstříky manuálů i pedálů mají svou příslušnou barvu a sílu. Celkové zhodnocení znělo velmi kladně. Zvuk nástroje zanechával příjemný dojem na poslouchajícího. Varhanář pracoval podle komise svědomitě. Skříň varhan a celé vnitřní zařízení se zdálo opravdu vkusné. Celé sestavení mělo být skutečnou ozdobou kostela.

²⁶ V prostoru presbytáře se nacházely sochy andělů, kteří drželi slova: Zdrávas Maria – Milosti plná – Pán s Tebou – Požehnaná Jsi – Mezi ženami – A požehnaný – Plod Života Tvého – Ježíš. Nad římsou na stěně bylo celkem sedm obrazů (Genezaretské jezero, Zvěstování Panny Marie, Tři sv. králové, Narození Páně, Útěk do Egypta, Navštívení sv. Alžběty, Krajina u Jordánu).

Dne 14. března 1908 se konalo představení tří kandidátů na místo faráře před obecním zastupitelstvem. Stalo se tak na doporučení generálního vikariátu v Těšíně. Výbor se měl rozhodnout mezi kněžími Ferdinandem Stiborem, Leopoldem Postavkou a Janem Petříkem. Volby se zúčastnil zemský vládní tajemník Felix Vober. Dne 25. března 1908 byl zvolen prvním radvanickým farářem Ferdinand Stibor,²⁷ který pocházel z Řepišť u Frýdku. Úřad duchovní správy začal fungovat dnem jeho nastoupení 1. července 1908.

DOSLOV

Složitý proces zřízení samostatné farnosti a vystavění chrámu v Radvanicích byl v roce 1908 úspěšně dokončen a mohla započít další etapa v životech místních věřících, vyhlížejících lepší zítřky pod vedením prvofaráře Ferdinanda Stibora. Toto počáteční období nové farnosti vyvrcholilo v roce 1920 přestupem kněze Ferdinanda Stibora k nově ustanovené Církvi Československé a doprovázely ho nejen mnohé konflikty v Radvanicích, ale především tzv. boje o kostely mezi Římskokatolickou církví a Církví Československou (husitskou) na více místech nedávno vzniklého Československa.

Nový svatostánek byl zasvěcen Neposkvrněnému početí Panny Marie, a to i přes původní záměr zasvětit jej svátku Narození Panny Marie. Radvanický kostel se tak přiřadil k mnohým mariánským chrámům na území současné Ostravy a spolu s kostelem Neposkvrněného početí Panny Marie v Přívoze (vystavěn v letech 1896–1899) jsou jedinými svatostánky v Ostravě zasvěcenými tomuto svátku.

---

²⁷ V roce 1919 se Ferdinand Stibor oženil s matkou svého dítěte a vyvolal bouřlivou diskuzi. Farář byl za tento čin exkomunikován z církve. Poté v lednu 1920 oznámil zastupitelstvu v Radvanicích, že byla ustanovena nová, reformní, samostatná církev československá. Radvanice se staly první farností této církve, a to 15. ledna. Stibor dokázal do nově vzniklé církve převést téměř všechny místní katolíky s výjimkou deseti rodin.

VÝBĚR Z ARCHIVNÍCH PRAMENŮ A LITERATURY

PRAMENY:

Archiv města Ostravy

AMO, Archiv obce Radvanice 1870–1941 (1945). *Položení základního kamene a vysvěcení římskokatolického kostela, farári 1905–1913*, kart. č. 45, inv. č. 214.

AMO, Archiv obce Radvanice 1870–1941 (1945). *Vnitřní zařízení římskokatolického kostela a fary 1899–1912*, kart. č. 47, inv. č. 216.

AMO, Archiv obce Radvanice 1870–1941 (1945). *Zřízení samostatné římskokatolické farnosti v Radvanicích a otázky výstavby kostela a fary 1901–1908*, kart. č. 45, inv. č. 213.

AMO, Římskokatolický farní úřad v Radvanicích 1902–1958. *Inventář kostela 1909–1941*, kart. č. 1.

LITERATURA:

GAVENDOVIÁ, M.: Sakrální architektura Ostravy 1880-1914; Průmyslové obce a jejich chrámy. In: *Výroční zpráva: Památkový ústav v Ostravě 1999*. Ostrava 2000, s. 46–56.

JOKLOVÁ, D. – SEMECKÝ J. a kol.: *Radvanice a Bartovice v letopisech a obrazech. Publikace k 700. výročí první písemné zmínky o založení obcí, jež nyní společně tvoří jeden z obvodů statutárního města Ostravy*. Ostrava 2005.

JUŘICA, M.: *Ostravské svatostánky aneb kostely, kaple a modlitebny církví rozličných*. Ostrava 2006.

SKŘIVÁNEK, F. – TOVAČOVSKÝ, J.: *Vratislavští biskupové v dějinách Slezska se zvláštním zřetelem na jejich životopisy a heraldiku*. Praha 2004.

Sobek, A.: *Ke 100. Jubileu vlastní samosprávy obce Radvanic*. In: *Černá země*, 9, 1932–1933, s. 70–72.

Sobek, A.: *Vlastivědná topografie Radvanic ve Slezsku*. Radvanice 1935.

ZATLOUKAL, P.: *Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750–1918 na Moravě a ve Slezsku*. Olomouc 2002.

PERIODIKA:

Ostravský kraj. Moravská Ostrava, ročník 1907.

ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY:

<http://www.farnostradvanice.cz/historie-farnosti> (5. 3. 2015)